

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД, ЯК НАУКОВА ПЕРСПЕКТИВА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ КОМПЕТЕНТНОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті автор досліджує розвиток основних концепцій та ідей гендерної теорії, а саме питання про роль гендерної компетентності в освіті.

Ключові слова: гендер, гендерні стереотипи, гендерна компетентність.

В статье автор анализирует развитие основных концепций и идей гендерной теории, в особенности вопрос о роли гендерной компетентности в образовании.

Ключевые слова: гендер, гендерные стереотипы, гендерная компетентность.

In this article the author analyses the development of basic concepts and ideas of gender theory, especially the role of gender awareness in the education.

Key words: the gender, the gender stereotypes, the gender awareness.

Постановка проблеми. В Україні складається нова освітня ситуація, продиктована значними змінами у різних сферах життєдіяльності. В умовах інноваційних підходів, переходу до постіндустріального суспільства спостерігається розвиток нових педагогічних концепцій і перспектив, які зумовлюють більш професійні вимоги до підготовки майбутніх фахівців. Слід зазначити, що пріоритетним і новим кроком в галузі освіти є запровадження гендерної стратегії. При цьому трактування традиційної гендерної направленості у навчальній діяльності свідчить про низький рівень підготовки майбутніх спеціалістів до основ гендерної просвіти. Постає потреба в практичній реалізації гендерної роботи, розгортання і опанування гендерної культури, усвідомлення і набуття важливої місії вчителя, як компетентного носія інформації у вихованні гендерної ролі підростаючого покоління.

Аналіз останніх публікацій. Значний внесок у розробку концепції гендерного підходу в педагогічній освіті здійснили: О. Вороніна (проблеми розробки теорії та методології гендерних досліджень, визначення їх місця в системі підготовки студентів), Л. Штильова (розробка методичних програм для вчителів з питань упровадження гендерної освіти та виховання в середній школі); гендерний підхід при підготовці майбутніх учителів урахований у роботах: С.Матюшкової, Н. Гендерник, Л. Шолохової, М. Поливянної, О. Шнирової. Проблему формування професійно значущих якостей у процесі підготовки фахівців досліджують О.Олексюк, Ю.Тодоровцева, О.Гура, М.Ткаченко, Е.Барбіна, Е.Максимова та інші.

На думку провідних учених С.Вихрь, Т.Дороніна, І.Мунтян, А.Кікінежді, Л.Бут, І.Зверєва, Л.Мищук лише від педагогічної компетентності викладача залежить формування центру ціннісних орієнтирів у свідомості і поведінці вихованця.

Запровадженням гендерної технології у підготовці майбутніх фахівців до основ гендерної освіти в педагогічній компетентності, складає пред-

Педагогіка вищої та середньої школи. – 2010. – Вип. 30.

мет наукових досліджень С. Кари, В. Сластьонової, А. Зязюна, О. Любарської, Г. Лактіонової, С.Юдіна та інших. Чітко охарактеризовано гендерну компетентність педагогів у працях І.С. Мунтян і Л.І. Столярчук.

Аспекти гендерної освіти вивчали вітчизняні і закордонні педагоги і психологи-дослідники Ф. Джес, К. Джеклін, Е. Маккобі, Е. Здравомислова, Т. Кліменкова, І. Клецина, Л. Попова, С. Риков.

На сучасному етапі у педагогічній науці треба відмітити основні головні напрямки досліджень з гендерної проблематики: гендерні стереотипи і їх вплив на виховання і освіту (Л. Надолінська), гендерний аналіз підручників і гендерна соціалізація в освіті (А. Смірнова, Е. Ярська-Смірнова).

Формулювання мети статті. У статті основну мету ми визначаємо, як спробу обґрунтувати перспективу гендерної освіти, яка забезпечує формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Концепція гендера, оформлена у 1990 році і підтримана соціально-культурними програмами у рамках ООН ("Гендер у розвитку"), займає важливе місце у становленні суспільства рівних можливостей для жінок і чоловіків. На сучасному етапі гендералізація в Україні розглядається, як нова технологія, яка має певні концептуальні положення своєї теорії, і стратегію впровадження в освітню практику викладачам.

У процесі соціалізації гендерна освіта вирішує такі завдання:

- визначення і формування статево-рольової поведінки;
- формування гендерної ідентифікації і оволодіння у підростаючого покоління моральної культури в міжстатевих стосунках;
- гармонізація гендерної взаємодії на основі егалітаризму;
- усвідомлення особливостей жіночої і чоловічої психології;
- формування гендерної самоактуалізації.

У системі вищої педагогічної освіти інтеграція гендерної направленості стає дедалі необхідністю, але ж сформованість компетентності майбутнього фахівця у розумінні нового світогляду, нового образу мислення, нових позицій стає запорукою гендерної збалансованості.

Шлях подолання нерівноцінності статей, бар'єрної ролі між чоловіком і жінкою, дискримінації у стосунках – це значна перспектива у майбутньому педагогічному і соціокультурному просторі.

І. Кльоцина виділяє гендерний підхід в освіті як засіб пізнання дійсності, де протидія та нерівність чоловічих і жіночих рис особистості, її мислення, особливості поведінки закріплюють зв'язок між біологічною статтю й досягненнями в соціальному житті.

Основу гендерного підходу в системі освіти складають такі концептуальні підвалини, як: призначення та мета гендерного виховання, індивідуально-орієнтований напрямок у роботі, система цінностей професійної діяльності, основи знань практичної спрямованості, принципи, форми, методи, засоби та педагогічні технології, які використовують у гендерній роботі.

Враховуючи специфіку гендерного напрямку, є потреба визначити сукупність професійних якостей майбутнього фахівця. І головним з них є: професійна готовність до гендерної діяльності, професійна компетентність, професіоналізм, педагогічна культура. Але ж гендерна грамотність не можлива без отримання гендерної освіти, яка надає розуміння і становлення егалітарного світогляду гендерної культури, перетворення гендерної свідомості. Підготовка компетентного майбутнього педагога не можлива без оволодіння гендерної культури. Вітчизняні вчені виділяють такі цінності гендерної культури: як здатність до встановлення правильних взаємовідносин, наявність суспільних принципів, цінностей і норм стосовно поведінки чоловічої та жіночої особистості, гендерна грамотність, гендерна самоосвіта, гендерна чуйність. “Сформована мотивація, щодо рівноправної участі чоловіків і жінок у суспільному житті та реалізація своїх гендерних прав і свобод; гендерна чуйність, як здатність особистості усвідомлювати й моделювати вплив соціального середовища, реагувати на прояви сексизму; повага до особливостей та індивідуальних проявів особистості, незалежно від її статі” [5].

Основним стандартом опанування гендерної культури має бути комплекс компетенцій, якими повинен оволодіти, відповідно до вимог і потреб освіти кожен майбутній фахівець. А саме змістом підготовки певних знань, умінь і навичок, досвідом. Основна роль у цьому процесі надається досягненню гендерної рівності. Упровадження гендерної рівності проектує компетентного фахівця на зруйнування застарілих стереотипів. Гендерні стереотипи, що панують у навчальних аудиторіях, несуть зазвичай дискримінаційний характер, спричиняють розходження між чоловіком та жінкою в усіх сферах професійної діяльності. Внаслідок цього спостерігається негативний процес розуміння гендерної свідомості.

Руйнація такого явища, як гендерні стереотипи, є головною умовою для подальшої самореалізації жінок і чоловіків у професійному житті. “Двобій статей” – це гра з нічийним результатом, незалежно від того, відбувається він у наших навчальних закладах чи за їх межами. Обидві сторони: дівчата і хлопчики виграють від справжньої гендерної рівності лише тоді, коли кожен крок на шляху жіночого поступу йде на користь протилежної статі. Тільки взаєморозуміння може піднести на новий щабель процес гендерної ідентичності освіти у навчальних закладах” [1]. Таке взаєморозуміння може виховати тільки компетентна людина з високо професійними якостями, викладач з чітким визначенням свого призначення.

На сучасному етапі у фахівців педагогічної діяльності простежується відсутність диференційованого підходу до особистості, не враховується психофізіологічні, моральні і психологічні особливості – все це свідчить про низький рівень компетентності фахівців у педагогічній сфері. Компетентність фахівця – це багатогранна структура узагальнених принципів, досвід у тій технології, яка запроваджена у цій діяльній галузі.

Професійна гендерна компетентність майбутніх фахівців включає: галузі загальної педагогіки, гендерної педагогіки, психології, естетики. Компетентність характеризується практичним досвідом, практичними вміннями і навичками, сформованістю особистісних якостей та здібностей.

О.А. Алісімова, Л.М. Мітіна, Г.В. Мітін у своїх дослідженнях компетентність визначають як “гармонійне поєднання знання предмету, методики і дидактики викладання, умінь і навичок педагогічного спілкування, а також прийомів і засобів саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації” [3].

Але саме компонент гендеру у компетентності фахівця має деякі суперечності:

- між необхідністю підготовки майбутніх вчителів до гендерної освіти і відсутністю досвіду для впровадження цієї підготовки;
- між вимогами суспільства до фахівців з гендерною ознакою і невизначеною стратегією гендера в освіті;
- між професійною діяльністю вчителів і стереотипом традиційної форми виховання.

Метою гендерної освіти є створення умов для гендерного підходу у вихованні, яке має будувати нову модель гендерних взаємовідносин, рівноправність жіночих і чоловічих ролей. Тому невід’ємним компонентом для вдосконалення професіоналізму, компетентності, всебічного розвитку є впровадження гендерного підходу у процес підготовки майбутнього викладача.

На теперішній час позитивним є те, що проводиться експертиза прихованих дискримінацій у навчальних підручниках та посібниках, розроблюються рекомендації і програми, які надають змогу перетворення стереотипного уявлення про роль чоловіка та жінки у суспільстві. Форми реалізації гендерного підходу вивчаються на конференціях, де надаються методичні поради майбутнім фахівцям педагогам, семінари-практикуми, наукові дослідження.

Простеживши педагогічну діяльність, можливо зробити декілька висновків, що компетентність фахівця з урахуваннями гендерної складової реалізується за таких умов:

- опанування апаратом знаннєвого компоненту, що формує у фахівця педагогічну культуру, завдяки якій він набуває знання гендерних особливостей у педагогічній діяльності, тим самим моделює правильність гендерної культури, важливість досвіду з методичної літератури в якій надаються рекомендації по гендерної роботі;
- формування інтелектуально-аналітичного розвитку;
- реалізація навчально-виховної роботи з урахуванням гендерного аспекту: спостереження, індивідуальні бесіди, диференційований напрямки, урахування статево-рольового компоненту.

Висновки. Таким чином, на теперішній час гендерний підхід, як наукова перспектива в системі підготовки компетентного вчителя, набу-

ває значного оберту у реалізації. Дивлячись на те, що для системи освіти це нововведення, маємо змогу прослідкувати, що поступово з'являється певний досвід з вивчення цієї проблематики у наукових працях і дослідженнях вчених. Але слід зазначити, що перебудову традиційних норм у педагогічній діяльності позитивно сприймають не всі фахівці. У деяких не вистачає професійного досвіду, деякі психологічно не готові до сприйняття і реалізації гендерного підходу у педагогічній діяльності. Але всі ці розбіжності і недоліки слід вважати справою часу.

Список використаних джерел

1. Анісімова О.А. Професійна діяльність та здоров'я педагога : навч. посібник / під ред. Мітіної Л.М. – М. : “Академія”, 2005. – 368 с. Бібліограф: С. 342-361.
2. Кікінежді О. Формування гендерної культури молоді: проблеми та перспективи / О. Кікінежді // Шлях освіти. – 2004. – №4. – С. 27–29.
3. Макаренко С. Психологічні особливості статево-рольової ідентифікації учнівської молоді / С. Макаренко // Педагогічна думка. – 2004. – №4. – С. 23.
4. Мунтян І.С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів : дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.04 / І.С. Мунтян. – Одеса, 2004. – 415 с.
5. Цокур О. Основи гендерного виховання / О.Цокур, І.Іванова // Гендерний розвиток у суспільстві : конспект лекцій. – 2-е вид. – К. : ПУ “Фоліант”, 2005. – С. 183–222.

Стаття надійшла до редакції 28.05.2010р.

УДК 371.15

***Н.В. Султанова**
аспірантка,
Херсонський ДУ*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

У статті досліджуються теоретичні аспекти розуміння сутності етичної компетентності майбутнього педагога. Автор робить спробу визначити основні змістовні характеристики досліджуваного поняття.

Ключові слова: етична компетентність, педагогічна етика, система, розвиток, майбутній педагог.

В статье исследуются теоретические аспекты понимания сущности этической компетентности будущего преподавателя. Автор делает попытку определить основные содержательные характеристики исследуемого понятия.

Ключевые слова: этическая компетентность, педагогическая этика, система, развитие, будущий педагог.

In clause theoretical aspects of understanding of essence of ethical competence of the future teacher are investigated. The author does attempt to define the basic substantial characteristics of researched concept.

Key words: ethical competence, pedagogical ethics, system, development, the future teacher.

Постановка проблеми. Кожний історичний етап суспільного розвитку зі своїми політичними, економічними та соціальними проблемами висуває нові вимоги до педагогічних працівників, актуалізує їх певні соціально-психологічні властивості, необхідні для успішної професійної діяльності. На етапі радикальних соціально-економічних перетворень, що здій-